

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Плачинда Т. С.

НУ «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Email: praydtan@ukr.net

Анотація. У статті розглядається питання впровадження штучного інтелекту у вищій освіті. Проаналізовано бачення студентів щодо впливу ШІ на навчальну діяльність, зокрема розвиток когнітивних здібностей. Зауважується на необхідності дотримання етичних принципів при використанні нейромереж. Запропоновано рекомендації щодо ефективного та безпечного використання ШІ у навчальному процесі.

Ключові слова: освітній процес, штучний інтелект, здобувачі освіти.

Наразі штучний інтелект (ШІ) стає все більш поширеним як у нашому повсякденному житті, так і у професійній діяльності, він відкриває нові можливості для вдосконалення педагогічного процесу, зокрема через його персоналізацію, аналітику навчальних результатів, моделювання педагогічних ситуацій тощо. Інтеграція ШІ в освітнє середовище сприяє підвищенню професійної рефлексії й розвитку інноваційних методик викладання, що є невід'ємними складовими сучасної педагогічної майстерності. Проте його вплив на освіту вимагає як ентузіазму, так і обережності. У цьому контексті ми маємо вивчати цей феномен аби забезпечити суб'єктів освітнього процесу від його негативного впливу.

Проблематика використання штучного інтелекту в освітньому процесі привернула увагу значної кількості дослідників. Так, можливості застосування ШІ в освітньому середовищі вивчають Я. Белінська, О. Венгерова, А. Гуржій, В. Зайчук, Л. Карташова, З. Майзеліс, Т. Сич та ін. Використання ШІ у підготовці фахівців різних галузей висвітлювали О. Бондаренко (аграрна галузь), Н. Борозенець, О. Каленченко, І. Кохан (юридична освіта), М. Булатевич, Д. Филипюк (медична галузь), В. Власенко, Д. Любушкін, С. Постіл (кібербезпека), Н. Львова (медіаосвіта), С. Тищенко (дизайн середовища), Н. Осман, Н. Шушляпіна (журналістика) [2; 4] та ін.

Аналізуючи переваги та недоліки впровадження ШІ в освітню галузь Брендан Клагстон (Brendan Clugston) [5] зазначає, що «Інтеграція ШІ в освіту має потенціал для підвищення академічних стандартів і покращення загальної якості освіти. Штучний інтелект може

допомогти забезпечити послідовність і точність оцінювання, надати доступ до високоякісних ресурсів і підтримати викладачів у проведенні ефективних методик тощо. Разом з тим науковець виокремлює й негативні наслідки використання ШІ в освіті, серед іншого: проблема конфіденційності даних; залежність від технологій; дегуманізації досвіду навчання; підвищення ризику списування; витіснення педагогів з роботи тощо.

Як зазначає Л. Карташова: «Складно передбачити, які зміни можуть бути в майбутньому, але, очевидно, що для кожного закладу освіти, який бажає завжди бути сучасним, знадобиться більш ширший інноваційний, неперервно поновлюваний цифровий інструментарій» [1]. Організація сучасного освітнього процесу нерозривно пов'язана із застосуванням цифрових технологій. Глобальна пандемія та воєнні дії в Україні суттєво вплинули на методiku навчання і виховання студентів. Використання штучного інтелекту нині позначає новий етап розвитку освітніх практик, однак зловживання відповідними інструментами учасниками освітнього процесу може мати негативні наслідки.

Аби з'ясувати погляди здобувачів освіти щодо використання ШІ в навчальній діяльності, нами проведено опитування серед студентів вітчизняних ЗВО. В опитуванні взяли участь 476 студентів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти.

Переважна більшість студентів – 96 %, знайомі з можливостями ШІ та активно ним послуговується. Здебільшого у своїй діяльності здобувачі освіти використовують ChatGPT (71,2 %); для створення презентацій 5,8 % опитаних послуговуються Gamma; за допомогою до Grammarly звертаються 1,7 % респондентів; всіма переліченими застосунками та іншими користується 21,4 % опитаних.

Результати опитування засвідчили, що 92 % здобувачів використовують штучний інтелект переважно для пояснення складного чи незрозумілого матеріалу. Водночас 8 % респондентів відзначили, що звертаються до ШІ з метою виконання завдань замість них.

Необхідно звертати увагу студентів на те, що ChatGPT може надавати видуману ним інформацію, чи виконувати ті чи ті завдання на власний розсуд. 3,4 % респондентів зазначили, що не знають, що ШІ може надавати недостовірну інформацію. При цьому 17 % опитуваних відповіли, що повністю довіряють ШІ та не перевіряють надану ним інформацію.

Ставлення студентів до проблеми академічної доброчесності у контексті використання штучного інтелекту виявилось неоднозначним. Зокрема, 40 % респондентів переконані, що залучення ШІ у

навчальний процес не суперечить принципам академічної доброчесності, що свідчить про залежність оцінки від характеру його застосування. У той час як 18 % опитаних вказують на наявність порушень академічної доброчесності, найбільша частка студентів – 42 % не змогла надати однозначної відповіді на це питання.

Опитування щодо впливу використання штучного інтелекту на розвиток когнітивних здібностей продемонструвало відсутність єдності в оцінках студентів. Так, 36,5 % з них погоджуються із твердженням про зниження когнітивного потенціалу, тоді як 39,7 % не поділяють цієї думки. Водночас 24,7 % респондентів не змогли визначитися з відповіддю.

Отримані результати свідчать, що здобувачі освіти добре обізнані у сфері можливостей штучного інтелекту та активно залучають його до навчального процесу. Проте усвідомлення можливих негативних наслідків некоректного використання таких технологій ще не є достатнім. У зв'язку з цим завдання викладача полягає не у забороні застосування ШІ, а у створенні належних умов для критичного осмислення його переваг та обмежень і формування у студентів відповідальної позиції щодо його використання. У цьому контексті пропонуємо певні рекомендації щодо формування у здобувачів освіти навичок ефективного та відповідального використання ШІ:

- звертати увагу здобувачів освіти на потенційні негативні наслідки зловживання ШІ, зокрема плагіат, фальсифікацію чи фабрикацію, а також на відповідальність за такі дії;

- пропонувати завдання із залученням ШІ, які стимулюють розвиток творчого та критичного мислення, креативності та усвідомленого підходу до навчання, оскільки повна заборона таких інструментів може зменшувати мотивацію;

- заохочувати здобувачів освіти перевіряти й аналізувати результати, отримані за допомогою ШІ, та виконувати аналогічні завдання самостійно для порівняння та закріплення знань;

- наголошувати на перевагах навчання без застосування ШІ, зокрема у формуванні логічного та критичного мислення, розвитку навчально-пошукових навичок та когнітивних здібностей;

- навчати здобувачів освіти критично оцінювати інформацію, створену ШІ, і запобігати її некоректному використанню, включно з питаннями авторських прав на тексти, зображення та інші матеріали;

- формувати у здобувачів освіти відповідальне та доброчесне ставлення до використання ШІ в освітньому процесі [3].

Особливу увагу слід приділяти дотриманню етичних принципів під час використання штучного інтелекту, що підкреслюється

також у зарубіжних дослідженнях. До загальноновизнаних принципів належать прозорість, законність, справедливість і відповідальність. Поряд з цим для освітнього середовища важливе дотримання специфічних засад, таких як педагогічна доцільність, захист прав студентів, розвиток цифрової грамотності у сфері ШІ та забезпечення професійного благополуччя викладачів.

Отже, ефективне впровадження ШІ в освітній процес потребує високого рівня професійної компетентності всіх учасників, особливо педагогів. Викладачі мають не лише володіти цифровими інструментами, але й навчати здобувачів освіти відповідальному використанню ШІ, підкреслюючи його роль як допоміжного ресурсу для генерування ідей, а не засобу повної автоматизації навчальної діяльності. У цьому контексті доцільним є переосмислення методів оцінювання, із пріоритетом на дискусії, усні відповіді та практичні завдання, що сприяють розвитку критичного мислення та самостійного аналізу навчального матеріалу.

Література

1. Карташова Л. А. Штучний інтелект у навчанні і викладанні: інноваційні цифрові компетентності. «Modern educational strategies under the influence of the development of the information society and European integration»: Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. 648 p. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-405-4-12>.
2. Наука та освіта : зб. пр. XIX Міжнар. наук. конф., 15–22 січня 2025 р., м. Хайдусобосло, Угорщина – Хмельницький : ХНУ, 2025. 179 с.
3. Плачинда Т. С. Вплив штучного інтелекту на навчальну діяльність студентів: аналіз, ризики та перспективи. Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. Вип. 70, 2025. Вип. 70. С. 198–205. DOI 10.31909/26168812.2025-(70)-26
4. Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 328 с.
5. Clugston Brendan. Advantages and disadvantages of AI in education. 2024. URL: <https://www.ucanwest.ca/blog/education-careers-tips/advantages-and-disadvantages-of-ai-in-education/>